

Banner Zoltán egyeteme

János Zoltán
(1954, Miskolc)
irodalomtörténész,
József Attila-díjas

Banner Zoltán: *A cédrusfa hatalma. Az én magyar művészeti akadémiám.* Magyar Napló Kiadó, 2020.

Az idén nyolcvankilenc esztendőes Banner Zoltánt nem kell bemutatni sem a magyarországi, sem az erdélyi olvasóknak, különösen nem a teljes magyar művészetet figyelemmel kísérő művészettörténészeknek. A költő, előadóművész, szerkesztő, kritikus, művészeti író s a szó legigazibb értelmében népművelő szakember még 85. születésnapjához közeledve kezdte egybeszerkeszteni – hatalmas és sokrétű életművével a háta mögött – *A cédrusfa hatalma. Az én magyar művészeti akadémiám* című, 2020 végén megjelent könyvét. Szatmárnémetiből indult el, majd több mint félszáz könyvén át Erdély legkisebb szögleteiből a világ magyarságának figyelméig emelte tágabb szülőföldjére s a történeti Erdély műkincesit és alkotóikhoz kötődő személyes emlékeit. Mindazt a tudását, amelyet 1932-től 1988-ig magyarként és gondolkodóként egy idegen állam területén, ott mégis szellemi, történeti hazájában megszerezhetett, majd békéscsabai világfókuszából gazdagított tovább. Ez a tudás- és ismeretanyag pedig páratlanul gazdag. Sőt: intézményeket, tanszékeket, kutatócsoportok teljesítményét meghaladóan annyira összetett és mély – az

állandó munkalázbán és a szolgálat tisztességében élő ember akaratából –, hogy mindenféle méricskélő óvatosság nélkül nyugodtan személyes egyetemnek tekinthető. Túl pedig a személyes érdeklődésen és elemző kreativitáson: egész Erdélynek és a Partium s a Bánság vidékeinek Szent István korától felhalmozott, a török, a Habsburg-időkben, majd a trianoni diktátum után is egyre növekvő, egymásra halmozódó, egész Európában egyedi értékösszege és ennek felhajtóereje áll mögötte. Meglehető: maguk az első magyar királyok és erdélyi fejedelmek nézték ki odafentről (a könyvében németföldi felmenőire is visszapillantó) Banner Zoltánt, hogy gyűjtse össze, rendszerezze és összegezze átfogó könyvben mindazt a szerzőteagázó műfajú, mégis azonos genius loci figyelmé alatt született – s e könyvében elsősorban képzőművészeti vonatkozású – értéktartományt, amit Erdély és a Részek Magyarországnak, Európának és a világnak adott.

S ha a könyv műfaji összetettségének belső ábrája nem a szigorú tudományosság száraz koncepcióját, hanem az élet hullámmzó kihívásait követi is, az csak előnyére válik az auto-

biográfiába ágyazott kifejtésnek. Mert az érdeklődő és nyitott szellem bátor kalandozásait és igényes teljesítményét egyszerre tárja fel. A szerzőnek a művekre: szobrokra, festményekre, épületekre, népművészeti tárgyakra és irodalmi, színművészeti, zenei, valamint folklóralkotásokra tekintő sokszínű elemzéseibe izgalmasan kódolja bele a maga szellemi – és geográfiai természetű, lineáris – önéletrajzát is. Egyértelműen igazolja az alcím öntudatos, a célba vett művek nagyszerűségét és az általuk kapott s megjelenített értéktudatot. *Az én magyar művészeti akadémia* alcímet a szerző azért is írhatta a metaforikus főcím alá, mert alkotói összegzését jó félszázados helyszíni ismeretszerzés, majd elméleti analízissor, európai és belső tájékozódás, külső és belső utazások száza, tucat- és százszámra született elemzések, portrék, folyamatértelmezések készítették elő. A művészeti író sorsrétegeit átfogó könyvekbe rendező akaratnak e gyűjteményes művét az *Erdélyi magyar művészet a XX. században* (1990), a *Teremtő önvédelem. Az erdélyi magyar naivok művészete* (1995) és a *Szó, eszme, látvány. Erdélyi művészek írásai* (2002) három nagyobb részösszegző kötete készítette elő. Ezek hátteréből és a még teljesebb életműréteg összefoglalásának igényéből a szerző nem kevesebb igénnyel fogott könyvtervéhez, minthogy a különböző műfajú beemelt szövegeken („naplón, esszén, vallomáson, tanulmányon, beszéden”, sőt versen, levélen, sorsepizódon és egyéb írástípusokon) át – saját szavait idézve – „a huszadik századi erdélyi magyar művészet identitásörző értékeit” helyezze bele „az egyetemes magyar művészet keretébe.” Ám a könyv egybeszerkesztésével és írásával műve ennél az igencsak tágas látómezőkben teljesített feladatnál nem kevésbé fontos, egyéb, az életút sajátos nyitottságából és magyarságtudatából fakadó funkciókat is

felvállalt. Így például korára és Közép-Európára vonatkozó történelmi elemzéseket, az európai és a világcivilizáció kortárs áramlatainak bemutató kritikáját, a művészi közélet eseményeinek és a művészek életpezódjainak a korról valló bekezdéseit is. Valamennyit a karakteres véleményalkotás pecsétjeivel hitelesítve. Ezért írhatta bele a munka fülszövegébe egész emberi szerepének tételmondataként: „Tulajdonképpen harmadik önéletrajzom (...) ez a könyv, mert bármilyen szervesen is fonódik egybe a három pályám íve, mindegyik más társadalmi, szakmai és szellemi közegen törhetett a közös cél felé: hidat verni az ERDÉLYI SZELLEMI FEJEDELEMSÉG kapujához a száz év alatt elszünetelt veszteségek szakadéka fölött.”

A mondatban nyilvánvalóan jelenik meg az a fogalom, amely Banner Zoltán egész életművét mozgatta, amiért hegyeken-völgyeken gyalogolt, szervezett, szavalt, írt recenziót, monográfiák tucatjait, tartott kiállítás megnyitót: ez pedig az erdélyiség, abban is az erdélyi művészet kivételes identitásörző öntudata, az erdélyi magyarság Trianon fölé emelkedő etikája és minősége, illetve ennek az értéknek a végtelen szeretete és szolgálata. Ez a legbelső tartalom üt át a könyv minden egyes lapján, át a csalódottságokon, a veszteségeken, az idő-kényszerítette országváltáson és az öregségen is. Banner Zoltán e hatalmas épületnek mindegyik kapujához a szeretetnek azokon az energikus terein át juttatja el olvasóját, amely nélkül sem művészettörténetet, sem önéletrajzot nem lehetne írni, s amely nélkül – sem Erdélyben, sem idebenn – nem létezne már a magyar nemzet. Könyve ezért szolgálhat nagy tanulságokkal nem csupán a műalkotások értékelőinek, hanem a nemzetre mint az emberi levegővétel legtermészetesebb közegére tekintőknek is.

Jánosi Zoltán